

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.422

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.25>

Х. А. Григор'єва

orcid.org/0000-0001-7659-2178

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ЄС ТА В УКРАЇНІ:
ПОРІВНЯННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ТА ЗАКОНОДАВЧИХ ЗАСАД¹**

Постановка проблеми. Державна підтримка сільського господарства доводить свою необхідність та аргументованість у мирний, воєнний та післявоєнний час. Залежно від умов та покладених на неї завдань вона стимулює економічне зростання, підвищує добробут селян, зміцнює продовольчу безпеку тощо. Зарубіжний досвід демонструє особливо критичну потребу у виваженій підтримці сільського господарства під час ведення воєнних дій та після завершення такого періоду [1]. Україна як аграрна держава опинилася в ситуації, коли підтримка сільського господарства є фактично тотожною збереженню основного економічного та соціального «хребта» держави.

Звичайно, державна підтримка сільського господарства не є раз і назавжди сформованою – вона є адаптивною, ураховує контекст, термінові і стратегічні вимоги та завдання. У світовому розрізі державна підтримка агробізнесу змінюється, її форми та конкретне змістовне наповнення еволюціонують. Відстежувати такі процеси надзвичайно важливо, оскільки це дозволяє бути готовим до майбутніх змін, усвідомлювати тенденції та аналізувати більш предметно іноземний досвід. Узагалі, існування державної підтримки демонструє як консервативність (вона надавалася раніше, надається зараз, буде надаватися потім), так і динамічність, адже апробуються нові механізми, змінюються складові традиційних агропротекційних заходів тощо. Однак головне – це розробка та застосування нової методології надання державної підтримки сільському господарству. Найбільше у цьому питанні нас цікавить правовий досвід ЄС. Звичайно, це зумовлено обранням зовнішньополітичного євроінтеграційного вектору, використанням прогресивних практик, а також широкою репрезентативністю, яка забезпечується в результаті

об'єднання майже трьох десятків різних країн. При цьому важливо не просто виявити розвиток та сучасний стан агропротекційного законодавства в ЄС, констатувати розрив і невідповідність із вітчизняним – важливо визначити, в чому Україна може синхронізуватися, а які механізми є об'єктивно віддаленою перспективою. Разом із цим необхідно урахувати постійну та тимчасову специфіку українських реалій та співвіднести її із особливостями державної підтримки в ЄС.

Аналіз сучасного стану досліджень. Порівняльно-правові розвідки є досить популярними у вітчизняній юридичній доктрині. Так, окремі компаративні аграрно-правові питання розглядаються в роботах О. Г. Бондаря, А. В. Духневича, В. М. Єрмоленка, Т. В. Курман, Г. С. Корнієнко, В. В. Носіка, В. Д. Сидор, А. М. Статівки, Т. Є. Харитонові та інших учених. Деякі дослідники присвятили порівняно більшу увагу аналізу досвіду правового регулювання аграрних відносин в ЄС. Наприклад, мова йде про праці Н. О. Багай [2], О. В. Гафурової [3], Н. В. Карпінської [4], М. Копиці [5], С. І. Марченко [6], С. І. Сиволицької [7] та інших. При цьому потреба в теоретико-правовому порівнянні методології агропротекційного права ЄС та України залишається вкрай гострою з огляду на: а) оновлення європейського законодавства про спільну аграрну політику на період 2021–2027 років; б) необхідність пошуку методологічних орієнтирів для реформування вітчизняного законодавства у сфері державної підтримки сільського господарства.

У зв'язку з цим метою даної статті є встановлення ступеню подібності методологічних засад агропротекційного законодавства в ЄС та Україні на сучасному етапі розвитку.

Виклад основного матеріалу. В ЄС спільна аграрна політика (САП) є однією з основних, оскільки її успішність прямо впливає на багато важливих суспільних відносин: продовольчу безпеку, охорону довкілля, соціальний розвиток, економічне благополуччя тощо. Усвідомлюючи

¹ Дослідження здійснене у рамках виконання наукового проекту (реєстраційний номер № 226/0062) відповідно до договору із Національним фондом досліджень України, за сприяння Кембриджського університету (Велика Британія)

вплив сільського господарства на усі ці сфери, ЄС приділяє значну увагу послідовності, системності та ефективності агрополітичних заходів. Для досягнення цих цілей найбільш дієвим інструментом зазвичай виступає державна підтримка. Застосовуючи саме цей універсальний інструмент, держава має змогу, з одного боку, допомогти аграріям в їхній ризиковій діяльності, а з іншого – вміло направляти сільськогосподарських виробників у необхідне русло аграрного устрою.

У своєму попередньому дослідженні ми виявили періодизацію розвитку законодавчого забезпечення САП та її агропротекційної складової [8]. Сучасний етап еволюції цього законодавства має програмні строки з 2021 по 2027 роки. Виклики та специфічні потреби, які зумовлюють особливості цього етапу, надали йому власного неповторного колориту. Однак при цьому дослідження продемонструвало, що сучасний етап розвитку САП не є реформаторським за своєю суттю – він все ж досить послідовно та виважено продовжує, розвиває та удосконалює ті методологічні засади, які були закладені на попередніх етапах САП. Саме тому, на нашу думку, вагомість таких основоположних методологічних орієнтирів є особливо важливою – адже вони не тимчасові, вони апробовані часом, на них будуються масштабне агропротекційне законодавство ЄС та держав – членів. З огляду на це, а також урахуовуючи численні євроінтеграційні зобов'язання нашої держави, важливо проаналізувати не стільки набір конкретних механізмів (оскільки вони навіть у країнах – членах відрізняються), а співвіднести саме методологічні засади побудови агропротекційного законодавства в ЄС та в Україні. Тобто конкретне наповнення національного законодавства про державну підтримку сільського господарства може бути варіативним – набагато важливіше визначити, наскільки його положення відповідають основним концептуальним ідеям законодавства ЄС.

Своє дослідження ми побудуємо таким чином, щоб розкрити зміст кожної з основних методологічних засад агропротекційного законодавства ЄС і визначити стан її втілення та реалізації у вітчизняному законодавстві.

1) **Поєднання єдності та децентралізації в частині формування агропротекційного законодавства.** Зважаючи на особливості міждержавного об'єднання, яким є ЄС, однією з характерних рис його нормотворчості є «дворівневність». На першому союзному рівні приймаються загальні правила, що окреслюють завдання, інструменти, принципи та межі нормотворчості. Саме цей рівень відповідає за єдність агропротекційної політики, саме на ньому закладаються ті самі методологічні орієнтири, які об'єднують національне законодавство

країн-членів. На другому національному рівні, опираючись на встановлені загальні правила, країни-члени розробляють власні законодавчі акти про державну підтримку своїх аграріїв. Від того, наскільки вільні національні держави в процесі такої правотворчості, залежить ступінь децентралізації в цих відносинах. Слід відмітити, що на різних етапах розвитку САП в ЄС баланс єдності та децентралізації змінювався. На перших етапах побудови єдиної європейської САП було важливо максимально «виструнчити» різноманітні агропротекційні заходи та підходи в рамках єдиної аграрної політики Союзу. Згодом стало зрозуміло, що існує потреба в диференціації правового регулювання з метою врахування національних особливостей кожної країни. Децентралізаційна тенденція стала відчутною на попередньому етапі еволюції САП (2013–2020 роки), оскільки в цей час державам було надано право розробляти власні національні стратегії. На сучасному етапі розвитку САП децентралізаційні процеси посилилися та закріпилися. Так, країни-члени отримали можливість розробити національні плани. Цікаво простежити, наскільки різняться такі національні плани, які створені з одних і тих самих інструментів та на одних і тих самих методологічних засадах. Однак все ж, маючи розширений простір для власної нормотворчості, держави намагаються максимально адаптувати загальні правила надання державної підтримки сільському господарству під власні реалії. Наприклад, на національному рівні визначається поняття та ознаки дрібного фермера; розробляється перелік екологізаційних заходів, за виконання яких будуть виплачуватися додаткові кошти по «екосхемах»; визначаються окремі галузі сільськогосподарського виробництва, яким надається особлива підтримка, тощо. Децентралізаційний тренд, досить рельєфно проявляючись протягом останніх десяти років, змушує науковців висунути припущення про «ренаціоналізацію» аграрної політики [9], тобто повернення її здебільшого на рівень країн-членів.

Оскільки Україна є унітарною державою, то говорити про повну релевантність проаналізованої вище методології не доцільно. Однак у цілому можна простежити тенденції і провести деякі паралелі. Так, аналізуючи розвиток вітчизняного агропротекційного законодавства, можна побачити в цілому протилежні тенденції – централізаційні. Вони проявляються в багатьох різних процесах. Наприклад, в активній інституційно-функціональній централізації агропротекційних відносин, яка відбувається за рахунок впровадження та застосування Державного аграрного реєстру (ДАР). Якщо раніше реалізація програм підтримки аграріїв відбувалася за типовою

схемою створення численних регіональних та місцевих конкурсних комісій, які були наділені повноваженнями обирати переможців – отримувачів підтримки, то зараз усі сільськогосподарські виробники, що прагнуть звернутися за підтримкою, мають надати документи електронно за допомогою функціоналу ДАР. Тобто державна підтримка неухильно централізується, і регіональні особливості стираються.

Звичайно, в органів місцевого самоврядування зберігаються права розробляти та реалізовувати власні програми підтримки на регіональному рівні. Однак, по-перше, мова йде все ж про обмежені ресурси; по-друге, така підтримка, строго кажучи, не є державною.

2) **Незалежність державної підтримки від обсягів виробництва.** Поява цієї методологічної засади в агропротекційному законодавстві ЄС не є випадковістю чи суто доктринальним породженням. Насправді, необхідність відділити продуктивність від державної підтримки стала очевидною в ЄС після того, як попередні агропротекційні моделі створили серйозну кризу перевиробництва та зумовили загострення складних екологічних проблем. В гонитві за державною підтримкою фермери намагалися виробляти якомога більше сільськогосподарської продукції, не піклуючись про рівень попиту на неї та стан довкілля. Стимулюючи зростання продуктивності, ЄС у певний момент не лише дійшов до необхідного рівня виробництва, але й перейшов за нього – тоді бюджетні витрати на викуп зайвого продовольства стали тягарем, а екологічні проблеми, породжені інтенсивним сільськогосподарським виробництвом, стали досить відчутними. Саме тому, з огляду на власну історію агропротекційного законодавства, ЄС уже тридцять років розвиває правові основи прямих платежів, які не прив'язані до виробництва. Тобто не важливо, скільки продукції фермер одержить з гектара – він все одно отримає певну фіксовану суму за сам факт того, що займається сільськогосподарською діяльністю. Основна мета прямих платежів полягає в підтримці стабільного доходу фермерів, оскільки вони займаються суспільно важливою, але ризикованою діяльністю.

В Україні теж було здійснено спроби запровадити агропротекційні заходи, схожі на прямі платежі. Зокрема, у 2024 році мова йде про: 1) бюджетну субсидію на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності; 2) спеціальну бюджетну дотацію для утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності; 3) спеціальну бюджетну дотацію для утримання маточного поголів'я кіз та/або овець; 4) окрему бюджетну субсидію на одиницю оброблюваних угідь сіль-

ськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності на територіях, на яких завершено ведення бойових дій, та на територіях, тимчасову окупацію яких завершено [10].

Однак аналіз цих правових механізмів демонструє серйозні відмінності, що проходять по ключовим точкам, а саме: а) в українському варіанті дотації та субсидії надаються не усім сільськогосподарським товаровиробникам, а лише вузькому колу адресатів; б) розмір таких виплат у перерахунку на гектар та голову худоби є суттєво нижчим від середнього європейського рівня; в) прямі платежі в європейському варіанті вже протягом близько двадцяти років обумовлені виконанням екологічних вимог, які посилюються з кожним новим переглядом САП. Субсидії та дотації аграріям в Україні такої характеристики не мають. Таким чином, аналогі прямих платежів в Україні мають схожість в одному принциповому аспекті – їхній розмір залежить від обсягу виробництва сільськогосподарської продукції. Однак відмінності в умовах та масштабності роблять потенціал вітчизняного аналогу слабшим.

3) **Екологізація сільськогосподарського виробництва.** Ця методологічна засада є дійсно тією червоною ниткою, яка пронизує все агропротекційне законодавство ЄС. При цьому ретроспективний аналіз еволюції САП демонструє, що екологізаційні орієнтири в ній лише посилюються. Наприклад, на сучасному етапі в агропротекційному законодавстві ЄС створено три паралельні екологізаційні лінії:

а) прямі платежі – базова підтримка аграріїв та їх перепустка до усіх інших видів підтримки – обумовлюється дотриманням «належних сільськогосподарських та екологічних практик» (GAEC). Це фактично вже стало основою основ: хочеш державну підтримку – дотримуйся екологічних вимог. При цьому їхній перелік розширюється: наразі пунктів уже дев'ять;

б) «екосхеми» – це додаткова підтримка, яка надається тим виробникам, які добровільно виконують екологічні заходи понад ті, що обов'язкові;

в) екологічні програми в рамках другого стовпа САП – ті заходи, які стосуються розвитку сільських територій, виконання певних спільних природоохоронних проєктів, кліматоохоронних завдань тощо. Ця підтримка теж є добровільною та надається паралельно із попередніми.

Якщо послідовно проаналізувати вказані екологізаційні лінії державної підтримки, то можна фактично побачити три можливі варіанти впровадження екологічних орієнтирів у вітчизняне сільське господарство: *імперативне зобов'язання* (хочеш підтримку – виконуй обов'язкові вимоги); *стимуляційне заохочення* (робиш

більше, ніж потрібно – отримуєш винагороду); програмна підтримка суспільно важливих загальних проєктів (у сфері іригації, меліорації земель, органічного землеробства, кооперації, боротьби зі шкідниками тощо). Вітчизняне агропротекційне законодавство не застосовує жодні з виявлених варіантів екологізації, хоча цілком доречно було би розпочати поступове просування в цьому напрямі. При чому досвід ЄС є корисним для розуміння важливого нюансу: сучасна «трьохлінійна» модель екологізації сільського господарства не виникла одразу в усій своїй нинішній розгалуженості та жорсткості. Протягом тридцяти (!) років ЄС поступово і плавно підводив своїх виробників до все більш екологічного ведення сільського господарства. Запровадити одразу ж сучасну європейську модель екологізації в Україні означає вкотре створити штучну кризу та боляче вдарити по вітчизняному агробізнесу та продовольчій безпеці. Саме тому Україні важливо звертати увагу не стільки на конкретне втілення (законодавчі формулювання), скільки на методологію: державна підтримка активно використовується не лише для економічних цілей, але й у тому числі для охорони довкілля та екологізації сільськогосподарської діяльності. Досі такий підхід вітчизняним законодавцем ігнорувався.

4) Підтримка дрібного фермерства. Протягом першого етапу становлення САП (1960-ті – 1980-ті роки), коли основною метою було нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, головним пріоритетом була оптимізація сільськогосподарських підприємств, їх укрупнення, перехід на механізоване інтенсивне землеробство. З огляду на окреслені завдання САП державна підтримка була спрямована, передусім, на великі підприємства. Таким чином, за допомогою агропротекційних заходів стався серйозний зсув в аграрному устрої ЄС: «з 2005 по 2016 рік кількість ферм скоротилася на 4,2 млн, з яких 85% становили дрібні ферми площею менше 5 га» [11]. Однак помилковість такої стратегії була все ж усвідомлена. Дрібне фермерство виконує притаманні йому важливі суспільні функції: виробничу, соціальну, екологічну. Інтенсивні агроформування мають економічні переваги, але вони не здатні забезпечити локальність виробництва, продовольчий суверенітет у частині збереження власних національних та регіональних продовольчих і культурних традицій, вирівняти загрозливі темпи урбанізації тощо. Для того, щоб підтримати дрібних аграріїв в ЄС впроваджено цікавий механізм перерозподілу доходів (CRISS). Його сутність полягає у тому, що частина коштів, які отримує держава на прямих платежах усім сільськогосподарським товаровиробникам, розподіляється додатковими платежами дрібним

аграріям. У результаті дрібний фермер отримує суму базового прямого платежу та додатково доплату в рамках схеми перерозподілу. Кожна держава-член ЄС отримує право самостійно визначити основні правила реалізації механізму CRISS (визначити граничні гектари, встановити розміри виплат тощо). Тобто в ЄС використовується така методологічна конструкція: спочатку всім порівну, потім дрібним – додатково.

Якщо проаналізувати вітчизняне агропротекційне законодавство крізь призму висвітленої ідеї підтримки дрібних аграріїв, то в очі впадають деякі особливості. Наприклад, ті самі субсидії та дотації, про які ми згадували вище, мають у своїх механізмах обмеження, а саме: «отримувач повинен мати у власності та/або користуватися від 1 до 120 га земель сільськогосподарського призначення або мати у власності від 3 до 100 голів великої рогатої худоби (корів) чи від 5 до 500 голів маточного поголів'я кіз та/або овець, ідентифікованих та зареєстрованих відповідно до законодавства» [10]. Ураховуючи процитоване положення, можна припустити, що такі агропротекційні заходи спрямовані на дрібних сільськогосподарських товаровиробників, а значить відповідають аналізованому методологічному принципу. Однак агропротекційна конструкція в українському форматі суттєво відрізняється від європейської, адже підтримка надається *лише* дрібним аграріям. Подібний підхід є в цілому характерним для вітчизняного агропротекційного права, оскільки воно рясніє прикладами програм зі схожою обмежувальною конструкцією. Сучасні субсидії та дотації (про які ми говоримо найбільш предметно, оскільки саме вони наразі в період воєнного часу (2022–2024) дійсно надаються) є своєрідним гібридом прямих платежів та перерозподільних платежів. Основним недоліком є те, що європейська аграрна політика охоплює усіх активних фермерів (тобто виробників сільськогосподарської продукції), у той час як вітчизняна модель є значно вузкою.

Україна теж пройшла свій шлях становлення сучасного аграрного устрою: розпад колективних господарств у 90-х роках ХХ ст., утворення мільйонів дрібних землевласників, розквіт орендного землекористування, консолідація земель у приватних руках – фермерських господарствах, корпоративних підприємствах та гіперболізованих агрохолдингах. Ставлення держави до крупного аграрного бізнесу суперечливе. З одного боку, ніби декларується підтримка дрібного фермерства та проголошуються цілі по розширенню кількості таких суб'єктів. З іншого боку, земельне законодавство розвивається в інтересах крупних землекористувачів. Яскравим прикладом можуть стати норми про осо-

бливі права власника/користувача земельних ділянок, що знаходяться в масиві земель сільськогосподарського призначення (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» від 10.07.2018 року).

5) **Двовекторність державної підтримки, яка може бути умовно поділена на підтримку виробництва та підтримку розвитку сільських територій.** Розгалуженість єдиної державної підтримки сільського господарства відбулася в ЄС відносно недавно – близько 20 років тому. З того моменту САП традиційно має два стовпи (основи): перший спрямований на підтримку виробництва, а другий – на підтримку загальних суспільно важливих проєктів розвитку сільської місцевості. Програми в рамках другого стовпа САП є добровільними, а їхній можливий перелік є дуже різноманітним.

Якщо ж провести паралелі із вітчизняним законодавством, то можна побачити деякі особливості:

а) програми соціального розвитку села скорочувалися та згорталися. Сама соціальна інфраструктура сільської місцевості зазнавала негативних змін у напрямі зменшення кількості освітніх, медичних та культурних закладів. Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» вже протягом багатьох років є безнадійно декларативним;

б) деякі агропротекційні заходи, що в різний час організовувалися в Україні, мали ознаки таких, які можуть бути віднесені до європейського другого стовпа. Наприклад, підтримка кооперації [12–14], оптових ринків [15; 16], сільськогосподарського дорадництва [17; 18] тощо. Однак усі ці програми, на жаль, об'єднала одна спільна риса – низька ефективність. Здебільшого такі програми реалізовувалися нетривалий строк, на них виділялося явно незначне фінансування, і вони на досягали відчутних результатів;

в) із нині діючих державних програм можна виділити підтримку у вигляді бюджетної дотації організаціям водокористувачів для відновлення насосних станцій [19]. За своїми основними ознаками ця програма відповідає європейському варіанту другого стовпа підтримки.

Висновки. Таким чином, аналіз вітчизняного законодавства крізь призму основних методологічних засад надання державної підтримки аграріям в ЄС вказує на глибокі та суттєві відмінності між українською та європейською агропротекційними моделями. Це жодним чином

не означає, що потрібно «списати» положення європейських регламентів і таким прямолінійним способом подолати виявлені невідповідності. Натомість це означає, що є необхідність виважено та поступово будувати концепцію оновлення вітчизняного агропротекційного законодавства, враховуючи сучасну методологію.

Зроблено висновок про неоднаковий ступінь втілення виявлених європейських методологічних засад у законодавстві України. Наприклад, така основоположна ідея як *незалежність державної підтримки від обсягу виробництва* є цілком притаманною вітчизняному агропротекційному законодавству. Натомість слід зауважити на доцільності використання такої розвинутої та добре апробованої європейським досвідом методологічної засади як *екологізація державної підтримки*, що майже не представлена в українському агропротекційному законодавстві. Такі методологічні орієнтири як *підтримка дрібного фермерства* та *двовекторність підтримки* в обмеженому вигляді епізодично використовуються у вітчизняному законодавстві та заслуговують поступового подальшого розвитку власних правових механізмів. Ідея *балансу єдності та децентралізації* має втілюватися із суворим врахуванням українських реалій та об'єктивних обставин, зокрема: заслуговує подальшого розвитку централізаційна тенденція, яка активно прогресує завдяки використанню ДАР; вимагають свого становлення децентралізаційні прояви у напрямі програмної підтримки розвитку сільських територій.

Література

1. Харитоновна Т. Є., Григор'єва Х. А. Продовольча безпека в умовах воєнних конфліктів сучасності: правовий досвід іноземних держав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 287–291.
2. Багай Н. О. Теоретико-методологічні засади розвитку аграрного законодавства України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2021. 46 с.
3. Гафурова О. В., Марченко С. І. Правове регулювання державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва за законодавством України та ЄС. *Право. Людина. Довкілля*. 2019. Вип. 10. № 4. С. 29–35.
4. Карпінська Н. В. Концептуально-правові засади застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.06. Одеса, 2021. 32 с.
5. Копиця М. А. Правові основи публічного адміністрування фермерських господарств в Україні : дис. ... докт. філософії за спец. 081 – Право. Київ, 2023. 237 с.
6. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні : монографія. Київ : Обрії, 2010. 199 с.
7. Сиволоцька С. І. Правове регулювання державної підтримки фермерських господарств за законодав-

ством України та Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2017. 219 с.

8. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства в ЄС: становлення, тенденції, правові проблеми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4.

9. Ferraris L. The 2021–2027 EU Rural Development Policy: A New Paradigm of Shared Management? *European law review*. 2019. Vol. 6. P. 855–872.

10. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 року № 918. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 182.

11. Commission (EU) 'Farms and Farmland in the European Union – Statistics'. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_statistics (дата звернення: 01.06.2024 року)

12. Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 року № 557. *Урядовий кур'єр*. 2009. № 103 (втратила чинність)

13. Про затвердження плану організаційних заходів щодо сприяння розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та забезпечення доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринок аграрної продукції: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 року № 219-р. *Урядовий кур'єр*. 2009. № 58.

14. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 року № 664-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 190.

15. Про затвердження Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 року. *Офіційний вісник України*. 2009. № 43. Ст. 21 (втратила чинність)

16. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки для створення оптових ринків сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2010 року № 893. *Офіційний вісник України*. 2010. № 74. Ст. 60.

17. Про затвердження Державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності на період до 2009 року: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 52. Ст. 116.

18. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби: постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 року № 1131. *Офіційний вісник України*. 2007. № 71. Ст. 9.

19. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, які використовують меліоровані землі, та організаціям водокористувачів: постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1070. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 201.

Анотація

Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства в ЄС та в Україні: порівняння методологічних та законодавчих засад. – Стаття.

Державна підтримка сільського господарства доводить свою необхідність та аргументованість у мирний, воєнний та післявоєнний час. Залежно від умов та покладених на неї завдань вона стимулює економічне зростання, підвищує добробут селян, зміцнює продовольчу безпеку тощо. Аналіз вітчизняного законодавства крізь призму основних методологічних засад надання державної підтримки аграріям в ЄС вказує на глибокі та суттєві відмінності між українською та європейською агропротекційними моделями. Це жодним чином не означає, що потрібно «списати» положення європейських регламентів і таким прямолінійним способом подолати виявлені невідповідності. Натомість це означає, що є необхідність виважено та поступово будувати концепцію оновлення вітчизняного агропротекційного законодавства, враховуючи сучасну методологію. Зроблено висновок про неоднаковий ступінь втілення виявлених європейських методологічних засад в законодавстві України. Наприклад, така основоположна ідея як незалежність державної підтримки від обсягу виробництва є цілком притаманною вітчизняному агропротекційному законодавству. Натомість слід зауважити на доцільності використання такої розвинутої та добре апробованої європейським досвідом методологічної засади як екологізація державної підтримки, що майже не представлена в українському агропротекційному законодавстві. Такі методологічні орієнтири як підтримка дрібного фермерства та двовекторність підтримки в обмеженому вигляді епізодично використовуються у вітчизняному законодавстві та заслуговують поступового подальшого розвитку власних правових механізмів. Ідея балансу єдності та децентралізації має втілюватися із суворим врахуванням українських реалій та об'єктивних обставин, зокрема: заслугове подальшого розвитку централізаційна тенденція, яка активно прогресує завдяки використанню ДАР; вимагають свого становлення децентралізаційні прояви у напрямі програмної підтримки розвитку сільських територій.

Ключові слова: державна підтримка, сільське господарство, аграрне право, екологізація, протекціонізм

Summary

Hryhorieva K. A. State support for agriculture in the EU and Ukraine: comparison of methodological and legislative principles. – Article.

State support for agriculture proves its necessity and rationale in peacetime, wartime and postwar times. Depending on the conditions and the tasks assigned to it, it stimulates economic growth, improves the welfare of peasants, strengthens food security, etc. The analysis of domestic legislation through the prism of the main methodological principles of providing state support to farmers in the EU indicates deep and significant differences between the Ukrainian and European agricultural protection models. This does not in any way mean that it is necessary to “write off” the provisions of European regulations and in such a straightforward way to overcome the identified inconsistencies. Instead, it means that there is a need to carefully and

gradually build the concept of updating the domestic agricultural protection legislation, taking into account the modern methodology. A conclusion was made about the uneven degree of implementation of the identified European methodological principles in the legislation of Ukraine. For example, such a fundamental idea as the independence of state support from the volume of production is completely inherent in domestic agricultural protection legislation. Instead, it should be noted the expediency of using such a methodological basis developed and well-tested by European experience as the greening of state support, which is almost not represented in the Ukrainian agricultural protection legislation. Such methodological guidelines as support

for small farming and two-vector support in a limited form are sporadically used in domestic legislation and deserve the gradual further development of their own legal mechanisms. The idea of a balance of unity and decentralization must be implemented with strict consideration of Ukrainian realities and objective circumstances, in particular: the centralization trend, which is actively progressing thanks to the use of DAR, deserves further development; decentralization manifestations in the direction of program support for the development of rural areas require their formation.

Key words: state support, agriculture, agrarian law, environmentalization, protectionism.